

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

författare:

Lotta Eriksson Kockum

E-post:

lotta.eriksson.kockum@gmail.com

Täby södra begravningsplats

Analys av ett parallellt uppdrag

Examinator/ handledare:

Magnus Rönn, Docent

Arkitekturskolan

UPPSATS I FORT- OCH VIDAREUTBILDNINGSKURSEN:
Arkitekturens kvalitetsfrågor, AD234V, 7.5 hp
Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Stockholm, HT 2015

Innehållsförteckning

Abstract	2
Inledning.....	3
Syfte och frågeställningar	3
Metod.....	3
Arkitektävlingar och parallella uppdrag – hur fungerar det?	3
Arkitektonisk kvalitet – vad kan det vara?.....	5
Täby södra begravningsplats	6
Behovet av en ny begravningsplats och planerandet för en arkitektävling	6
Arkitektävlingen	6
Inbjudan till tävlingen	6
Tävlingsförslagen	7
Kriterieanalys av förslagen.....	8
Juryns bedömning – process och utlåtande	14
Sammanfattande diskussion	17
Källförteckning	19
Litteratur	19
Internet.....	19
Otryckta källor	19

Abstract

In this essay, I examine how clients and invited architectural firms define architectural quality in the architectural competition for Täby southern cemetery in 2003.

The study is based on archive material in forms of protocols, competition invitation, competition entries and the jury statement.

According to the competition program assessment criteria would be economic, technical and aesthetic aspects of the entries. The competing architects have in their entries interpreted these criteria's in word and images. In the judgement phase the jury has re-translated these images into text and then drafted their review in which they announce an award winner.

My judging is that the weak assessment criteria in the invitation resulted in difficulties for the competing architects to interpret them in text and illustrations. This in turn caused problems for the jury in their evaluation work

In my opinion should the quality of the implementation of the architectural competition had been raised significantly if the Swedish Association of Architect had been engaged during the process.

Key word: *architectural competition, architectural quality, cemetery.*

Inledning

Jag har inom ramarna för kursen *Arkitektens kvalitetsfrågor* höstterminen 2015 valt att skriva om den arkitekttävling, ett parallellt uppdrag med fyra inbjudna arkitektkontor, som föregick anläggandet av Täby södra begravningsplats. Tävlingen genomfördes 2003 och begravningsplatsen invigdes 2009. Planeringen och genomförandet har likheter med en inbjuden projekttävling genom att ett begränsat antal namngivna arkitektkontor fick tävla om uppdraget.

Valet av studieobjekt var relativt enkelt eftersom att jag avser att skriva en masteruppsats inom konstvetenskap med fokus på efterkrigstida svenska begravningsplatser varav Täby södra begravningsplats utgör ett av de senast färdigställda exemplen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med min studie är att titta på hur beställare respektive arkitekter förhåller sig till begreppet kvalitet i den arkitekttävling som genomfördes av Täby församling som ett parallellt uppdrag för att få fram ett förslag att arbeta vidare med för en ny begravningsplats i Täby kyrkby.

De frågor som jag avser att besvara inom ramarna för studien är:

1. På vilket sätt beskriver beställaren arkitektonisk kvalitet i tävlingsprogrammet?
2. Hur tolkar de tävlande arkitektkontoren tävlingsprogrammet? Med vilka medel uttrycks arkitektonisk kvalitet i tävlingsförslagen?
3. Hur tolkar beställaren de olika tävlingsförslagen? Följer juryutlåtandet de kvalitetskriterier som ställdes upp i tävlingsprogrammet?
4. Håller genomförandet av det parallella uppdraget hög kvalitet i förhållande till de rekommendationer som Sveriges arkitekter lämnar på sin hemsida?

Metod

För att svara på ovanstående frågor har jag studerat handlingar i form av tävlingsprogram, tävlingsförslag samt juryutlåtande och dokumentation från juryns sammanträden under bedömningsprocessen. Samtliga dokument är från 2003. Rönn talar i sitt bidrag i boken *En fråga om kvalitet* om ex-ante analyser av kvalitet som normalt görs före tillverkning och som utmynnar i program, kvalitetsspecifikationer och policydokument, och om ex-post analyser som går ut på att bedöma redan producerade artefakter utifrån ett antal kvalitetskriterier. Den senare analysen görs på exempelvis idéskisser, en ritning eller en byggd miljö. Såväl ex-ante och ex-post analyserna består av beskrivande, tolkande och värderande synpunkter.¹ I denna uppsats har jag använt mig av såväl ex-ante analys av program och handlingar som programmet bygger på och ex-post analyser när det gäller tävlingsförslagen.

Arkitekttävlingar och parallella uppdrag – hur fungerar det?

Enligt Sveriges arkitekters hemsida är arkitekttävlingar ett sätt att få fram den optimala föreningen av form, funktion och ekonomi och samtidigt välja den bästa arkitekten.²

¹ Rönn, 2007, s. 28.

² <https://www.arkitekt.se/bransch/tavlingar/> 2016-01-10

En arkitektävling innebär att flera arkitektkontor samtidigt arbetar med en och samma uppgift utifrån samma förutsättningar och i konkurrens med varandra om ett utlovat uppdrag eller en prissumma. Tävlingsförslagen är anonyma och ingen kommunikation sker mellan de tävlande och arrangören under tävlingstiden. Det finns flera olika former och typer av arkitektävlingar vad gäller såväl tävlingens syfte som möjligheterna att bestämma vilka som får vara med och tävla. I en allmän tävling kan alla som vill vara med och tävla medan det i en inbjuden tävling är arrangören som väljer ut ett antal arkitekter som får vara med och tävla. En projekttävling innebär att beställaren vill få fram det bästa förslaget för att sedan engagera upphovsmannen till förslaget för det fortsatta genomförandet medan en idéävling syftar till att få fram alternativ till flera olika handlingsalternativ utan att utlova ett fortsatt engagemang för vinnaren.³

Offentliga upphandlare kan välja att anordna en arkitektävling som upphandlingsförfarande enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling (LOU) och formen för tävlingen som lagen uttrycker det är en "projekttävling". Tävlingen kan vara antingen allmän, inbjuden eller en kombination av de två, en tvåstegstävling.⁴

Tävlingsuppgiften formuleras i ett program i vilket bör framgå vilken uppgift det är beställaren vill att de tävlande ska lösa samt uppgifter om hur tävlingsförslaget ska redovisas. Vidare bör framgå vilka bedömningskriterier som arrangören kommer bedöma de tävlandes förslag utifrån. Enlig Sveriges arkitekt är det vanligt att bedömningskriterierna rör sig följande tre viktiga kriterier:

1. Arkitektonisk gestaltning – uttryck.
2. Funktionalitet.
3. Genomförbarhet.⁵

Det måste finnas en jury för en tävling vars uppgift är att dels godkänna programmet, dels bedöma tävlingsförslagen och utse en vinnare. Arrangören utser majoriteten av jurymedlemmarna då de är de som också ska förvalta det vinnande förslaget. Vid offentlig upphandling ska minste en tredje del av jurymedlemmarna ha samma yrkesprofession som de tävlande. Om tävlingen genomförs i samarbete med Sveriges arkitekter utser dessa vanligen två sakkunniga till juryn. Juryns beslut ska formuleras i ett välmotiverat juryutlåtande i vilket det vinnande förslagets kvaliteter, utvecklingsmöjligheter och eventuella brister tydligt framgår.⁶

Ett parallellt uppdrag, som det i det aktuella fallet med Täby södra begravningsplats rörde sig om, skiljer sig på flera punkter från en vanlig arkitektävling som måste följa tävlingsregler antagna av företrädare för tävlande, bland annat Sveriges Arkitekter, och företrädare för byggherren. Dels behöver de tävlande arkitekternas förslag inte redovisas anonymt, dels kan det under uppdragets gång ske en kommunikation mellan beställare och arkitekter. Då parallella uppdrag inte är ett begrepp som finns i LOU om offentlig upphandling är det inte en form som offentliga upphandlare kan tillämpa sig av.⁷

³ <https://www.arkitekt.se/wp-content/uploads/2014/06/tavlingsbroschyr2008webb.pdf>, 2016-01-10, s. 7.

⁴ <https://www.arkitekt.se/wp-content/uploads/2014/06/tavlingsbroschyr2008webb.pdf>, 2016-01-10, s. 17.

⁵ <https://www.arkitekt.se/wp-content/uploads/2014/06/tavlingsbroschyr2008webb.pdf>, 2016-01-10, s. 11.

⁶ <https://www.arkitekt.se/wp-content/uploads/2014/06/tavlingsbroschyr2008webb.pdf>, 2016-01-10, s. 13

⁷ <https://www.arkitekt.se/om-tavlingar-2/>, 2016-01-08

Arkitektonisk kvalitet – vad kan det vara?

Begreppet arkitektonisk kvalitet används i många sammanhang men utan någon närmare förklaring vad som egentligen avses med begreppet. Ibland förstärks begreppet också med prefixet *hög* arkitektonisk kvalitet.

2001 satte Europarådet upp en resolution om arkitektonisk kvalitet. Resolutionen har följts upp vid flera tillfällen, bland annat 2008 och 2012, varvid det slogs fast att arkitektur är en disciplin inom kultursektorn som bidrar till hållbar utveckling, tillväxt och social sammanhållning.⁸

Rådets definition av arkitektonisk kvalitet från 1977 lyder:

*”architecture, the quality of buildings, the way in which they blend in with their surroundings, respect for the natural and urban environmental the collective and individual cultural heritage are matters of public concern.”*⁹

Här och i senare skrivelser trycker EU på arkitekturens betydelse för medborgarnas livskvalitet och en hållbar samhällsutveckling.¹⁰ I de nationella arkitekturpolicys som tillkommit på rådets uppmaning beskrivs huvudsakligen vad arkitektonisk kvalitet ska bidra med i samhällsutvecklingen och hur staterna avser att arbeta för att uppnå arkitektonisk kvalitet, inte vad arkitektonisk kvalitet är. Så är också fallet med den svenska statliga utredningen *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design*¹¹ från 2015. I en tidigare proposition, *Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design*, konstaterar regeringen att kvalitet inte kan definieras en gång för alla, utan att våra erfarenheter, kunskaper och värderingar styr vår syn på kvalitet. God kvalitet i vår byggda miljö förutsätter enligt regeringen att vi fortlöpande ifrågasätter vilka av våra behov vi ska prioritera och med vilka lösningar vi gör det. Bebyggelse ska utformas efter brukarna men det är inte bara praktiska problem som ska lösas utan i god arkitektur finns alltid en estetisk formgivningsidé som kan ta sig uttryck i en strävan att tydliggöra objektets egenskaper. I god arkitektur finns en det helhet och sammanhang. Vår omgivning ska uppfylla höga krav på kvalitet ur funktionella, tekniska, ekologiska och estetiska synvinklar.¹²

Boken *En fråga om kvalitet* inleder med frågan om det är förnuft eller känsla som styr vår kvalitetsuppfattning.¹³ Frågan sätter fingret på den tudelning som kvalitetsbegreppet kan delas upp i. Är det rätt kvalitet eller god kvalitet vi talar om, det vill säga objektiva egenskaper eller subjektiva uppfattningar hos den som upplever den gestaltade miljön. Denna uppdelning av kvalitetsbegreppet i objektiva egenskaper och subjektiva uppfattningar har en lång filosofisk tradition. Den första parametern, rätt kvalitet, har ett mätbart värde medan den andra, god kvalitet, kan värderas av ”kännare” som genom utbildning och övning uppnått kompetens att ange vad som är bra eller dåligt.¹⁴

⁸ SOU 2015:88, s. 95.

⁹ http://www.efap-fepa.org/docs/EFAP_Survey_Book_2012.pdf

¹⁰ http://www.efap-fepa.org/docs/EFAP_Survey_Book_2012.pdf

¹¹ SOU 2015:88

¹² Prop. 1997/98:117, s. 10-11.

¹³ Rönn, 2007, s. 7.

¹⁴ Rönn, 2007, s. 11

Täby södra begravningsplats

Täby församling norr om Stockholm omfattar geografiskt hela Täby kommun med cirka 64 000 invånare (2010 års siffror).¹⁵ Församlingen har fyra kyrkobyggnader, ett kapell samt två byggnader för begravningsceremonier. Täby församling är huvudman för begravningsverksamheten i Täby församling vilket innebär att församlingen ska anordna och underhålla allmänna begravningsplatser för folkbokförda i Täby kommun. Detta gäller alla, oavsett vilken trostillhörighet, eller icke trostillhörighet, den folkbokförde har. Uppdraget finansieras av begravningsavgiften som samtliga invånare i landet betalar. Församlingen har tre begravningsplatser, Täby kyrkogård invid Täby kyrka, Täby norra begravningsplats samt den relativt nyanlagda Täby södra begravningsplats.¹⁶

Behovet av en ny begravningsplats och planerandet för en arkitekttävling

Under slutet av 2001 eller början av 2002 tillsätter Täby församlings kyrkogårdsnämnd en gravplatsgrupp för att utreda frågan kring en ny begravningsplats. Det första protokollet som återfunnits från gruppens möten är daterat 2002-02-04 och i detta konstateras det att den nuvarande minneslundan snart kommer vara full, att nya delen av begravningsplatsen ger ett rätlinjigt och ganska torftigt intryck samt att stora delar av den har problem med vattensjuk mark. Kraven och önskemålen som formuleras är att en minneslund med någon möjlighet till namntavlor eller liknande över de gravsatta bör anordnas. Den befintliga begravningsplatsen behöver kompletterande dränering och en varsam ombyggnad av ännu ej ianspråktaga kvarter bör vidtas. Nya gravkvarter för andra trossamfund bör också anordnas.¹⁷ Vid kommande möte kompletteras behoven med anordnande av någon form av minnesplats för avlidna spädbarn.¹⁸ Redan vid det första mötet så beslutar gruppen att någon form av arkitekttävling bör eftersträvas men att det då ansågs för tidigt att anlita en tävlingssekreterare. Någon tävlingssekreterare kom aldrig heller att anlitas utan såväl tävlingsprogram som bedömning utförs inom den så kallade gravplatsgruppen som består av förtroendevalda och tjänstemän inom församlingen.

Arkitekttävlingen

Inbjudan till tävlingen

Jag har inte lyckats återfinna den slutliga inbjudan och programmet för det parallella uppdraget, vare sig hos församlingen eller hos de deltagande arkitektkontoren. Däremot finns det ett utkast till inbjudan daterad 2003-03-04 i församlingens arkiv som jag valt att utgå ifrån.¹⁹

Inbjudan börjar med att beskriva att det handlar om ett parallellt uppdrag beträffande utformning av gravplats med minneslund med minnesplats, asklund med minnesplats och minnesplats för gravsatta barn samt en ekonomibygnad med vänt-/samlingsrum för 20 personer, två toaletter för besökare samt ett kontor/förråd med personaltoalett. Vidare beskrivs Täby församling med dess geografiska gräns, befolkningsmängd, verksamhetens organisering samt begravningsverksamhetens behov och förutsättningar.

¹⁵ https://sv.wikipedia.org/wiki/T%C3%A4by_kommun

¹⁶ <https://svenskakyrkan.se/tabym>

¹⁷ Täby församling, Protokoll fört vid sammanträde med Gravplatsgruppen 2002-02-04.

¹⁸ Täby församling, Protokoll fört vid sammanträde med Gravplatsgruppen 2002-03-04.

¹⁹ Täby församling, Inbjudan daterad 2003-03-04.

Tävlingsuppdraget innebär att utarbeta ett förslag till planlösning och utformning av minensplatserna samt att redovisa förslag till teknisk försörjning. Syftet är att finna en ur ekonomisk, teknisk och estetisk synpunkt bästa utformning. Det förslag som arbetsgruppen/juryen rekommenderar kommer få i uppdrag att ta fram bygghandlingar och medverka vid utbyggnaden under förutsättning att skäliga avtal kan träffas.

Förslagen ska omfatta följande handlingar:

1. Översiktsplan i skala 1:2000
2. Situationsplan i skala 1:1000
3. Översikt, teknisk försörjning
4. Planer och erforderliga detaljer avseende minnesplatserna
5. Planer, fasader, sektioner och ev. detaljer avseende ekonomibygnaden
6. På situationsplan redovisad lämplig plats/platser för konstnärlig utsmyckning
7. Kortfattad beskrivning

Inbjudan innehåller ingen information om vilka bedömningsgrunder, utöver de ovan nämnda ekonomiska, tekniska och estetiska aspekterna, som kommer att ligga till grund för arbetsgruppens/juryens bedömning. Däremot framgår det att förslagen kommer ställas ut offentligt i Tibble församlingsbyggnad under bedömningstiden samt att media äger rätt att publicera förslagen i önskad omfattning då de utgör offentliga handlingar.

För samtliga inlämnade förslag utgår en ersättning om 70 000 kr.

Utifrån arbetsgruppens protokoll går det att läsa sig till att fyra arkitektkontor inbjuds att lämna förslag. De fyra arkitektkontoren är: Tema arkitekter, Sandberg landskap, Kaj Svensson landskapsarkitekt/Markkonsulter i Uppsala samt Topia landskapsarkitekter.²⁰ På vilka grunder de fyra kontoren valdes ut framgår dock inte.

Tävlingstiden uppgår enligt utkastet till inbjudan till ca 5 månader.

Tävlingsförslagen

Samtliga inbjudna arkitektkontor inkom med kompletta förslag enligt specifikationen i tävlingsinbjudan. Jag kommer i följande stycken att utifrån inbjudans formulering "*en ur ekonomisk, teknisk och estetisk synpunkt bästa utformning*" redogöra för de olika förslagen.

Syftet med denna redovisning är att identifiera hur de olika arkitektkontoren tolkat och presenterat de ekonomiska, tekniska och estetiska kvaliteteter som deras förslag bygger på.

Framförallt planscherns disposition, val av illustrationsformer och språkbruk skiljer sig mycket åt mellan de fyra tävlingsförslagen. Markkonsulter i Uppsala har den mest sakliga, och kanske lite "torra" framställning med mycket få och korta texter, nästan inga värderande ordval och visuella presentationerna bestående av fotografier, CAD-ritningar och relativt enkla dataanimerade illustrationer. Sandberg landskap har använt sig av ett helt annat grepp i sin presentation som bygger på skissartade dataanimerade illustrationer och texter med måleriskt och poetiskt språkbruk med känslomässiga associationer. Tema arkitekter valde att redovisa sitt förslag på enbart på planschern vilket innebär att textmassan på dessa är relativt stor i jämförelse med de andra tävlingsförslagens,

²⁰ Täby församling, *Minensanteckning från sammanträde med Gravplatsgruppen* 2003-03-10.

undantaget Topia arkitekters. Den visuella presentationen består av en kombination av fotografier, dataanimerade skissartade illustrationer, en del i akvarellimiterande stil. Liksom i Sandbergs förslag så har Temas planscher en målerisk och delvis poetisk karaktär såväl visuellt som textmässigt. Topia arkitekters planscher är det förslag där texterna dominerar över den visuella presentationen. De inleder med en stämningsskapande, personlig text som knyter an till tävlingsförslagets namn. Övriga texter är sakliga med mindre inslag av måleriska och värderande beskrivningar. Bildmaterialet på planscherna är en blandning av fotografier, varav en del fotomontage, och datoranimerade illustrationer. De senare i en betydligt kraftigare färgskala än på de andra arkitektkontorens planscher.

Kriterieanalys av förslagen

Markkonsulter i Uppsala

Markkonsulter i Uppsala har lämnat in dels sju planscher med presentation i såväl text och bild, dels en textbilaga.

De sju planscherna redogör för:

1. Översiktsplan
2. Situationsplan
3. Minneslund med minnesplats
4. Minnesplats för barn
5. Ekonomibygnad
6. Detaljer
7. Teknisk försörjning

Ekonomi: Ekonomiska aspekter berörs endast med några få exempel i tävlingsförslaget. Bland annat anges det att stora maskiner bör användas vid genomschaktning för att hålla kostnaderna nere samt att alla schaktningsarbeten och all vegetationsförnyelse i hela området sker i etapp 1. Valet av begravningsplatsens konstruktioner och material görs utifrån att framtida underhållskrav ska hållas på en låg nivå. Planteringar och växtval görs så att buskar och träd kan utvecklas naturligt där de placeras och inte behöver komplicerad beskärning och annan skötsel.

Teknik: De tekniska aspekterna som tas upp i tävlingsförslaget rör dels befintliga förhållanden på platsen, dels tillkommande delar. De befintliga förhållanden som berörs är bland annat markegenskaper med relativt hög grundvattenyta och stora mängder block och hur dessa förhållanden behöver lösas för att få en fungerande begravningsplats. Marken behöver genomschaktas och dräneras och sten, stubbar och skräp forslas bort. Bortsorterade stenmassor föreslås användas för anläggande av murar vid områdets entré, minneslund och minnesplatserna. Omhändertagande av vatten, spill-, drän- och regnvatten, ägnas stort utrymme i förslaget. Vägar och gångar handikappanpassas och beläggs antingen med asfalt eller stensmjöl med kantsten av storgatsten. Gravarnas beskaffenhet avseende placering och storlek beskrivs liksom att alla kistgravar anpassas till maskingrävning.

Estetik: På planscherna finns några få estetiska omdömen angivna i de korta beskrivande texterna. Dessa omdömen rör sig främst om visuella egenskaper i det befintliga landskapet och hur dessa är tänkta att utvecklas. Det rör sig om vyer och utsikter i landskapet och siktlinjer som ska öppnas bland annat mot klockstapeln på höjden öster om begravningsplatsen. Urngravar och askgravlundar avses

Täby begravningsplats Minneslund med minnesplats

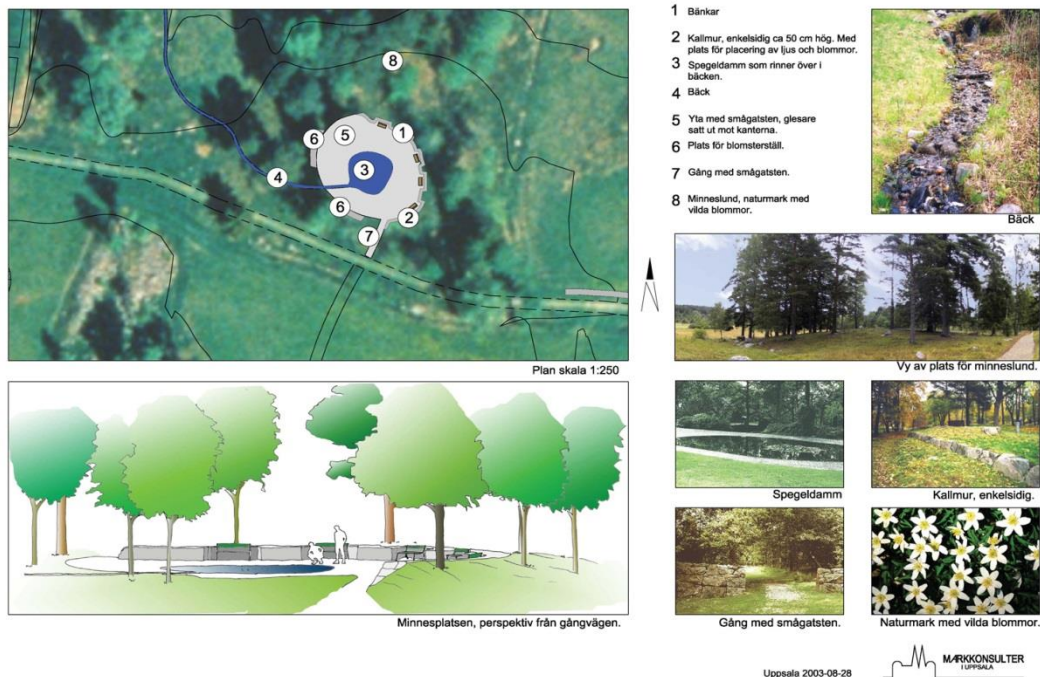

Fig 1: Plansch nummer 3 i Markkonsulter i Uppsalas tävlingsförslag. Planschen illustrerar hur de tänker sig minneslundens placering och gestaltning.

placeras ”i natur” vilket jag tolkar som ett estetiskt ställningstagande från arkitekterna. Den luftburna högspänningsledning som går över området stör enligt arkitekterna utsikten och bör förläggas i mark.

Också i textbilagan är det utsikterna och det befintliga landskapet med sin vegetation som lyfts fram som en estetisk utgångspunkt. Anpassningen till platsen är viktig, både när det gäller val av lokalsten till murarna som ska uppfaras liksom vid val ny växtlighet.

Det ombonade och den mänskliga skalan lyfts fram som viktig då det gäller gravkvarteren och de enskilda gravplatserna. Den enskilde besökaren ska inte störas av vare sig andra besökare eller av tekniska installationer som exempelvis vatten- och avfallsplatser och belysning. När det gäller den senare framgår det av beskrivningen att de inte får uppfattas som påträngande eller störa närheten till naturen.

Sandberg landskap

Tävlingsförslaget från Sandberg landskap består av sju planscher och en textbilaga. Planscherna består av:

1. Teknik/Översikt
2. Ekonomibygnad, vy för urnutlämning
3. Ekonomibygnad
4. Situationsplan
5. Vattenlandet
6. Minneslund
7. Minneslund

Fig 2: Plansch nummer 6 i Sandberg landskaps tävlingsförslag. Planschen illustrerar hur de tänker sig gestaltningen av minneslund, barnminneslund och asklund.

Ekonomi: Ekonomiska aspekter berörs endast då det gäller nedgrävning av den luftburna kraftledningen. Sandbergs ser helst att ledningen grävs ner helt utanför begravningsplatsen men utifrån ekonomiska argument anser de inte detta vara realistiskt.

Teknik: De tekniska aspekterna berör huvudsakligen den tekniska försörjningen i form av vatten, dränering, dagvattenhantering, el- och tele samt belysningsfrågor. Vattenreningen föreslås ske delvis genom biologisk rening i det vattensystem med spegeldammar som planeras. Parkbelysningen ska vara funktionell med armaturer som inte bländar utan ger en stämningsfull och välavvägd belysning av smyckningsplatserna.

Massor som grävs upp inom området i samband med anläggandet av det så kallade Vattenlandet omdisponeras inom området och i princip ska inga massor köras till tipp.

Samtliga vägar inom begravningsplatsen är handikappanpassade och belagda med grusbelagd asfalt.

Estetik: På såväl plansch nummer tre som i textbilagan förklaras förslaget utgångspunkt i det befintliga natursköna roslagslandskapet. Att vara lyhörd för landskapets inneboende kvalitéer så att de kan vara en del i den framtida begravningsplatsens stämning och karaktär. Detta avser arkitekterna uppnå genom att:

- landskapets övergripande rumsliga ordning, med den inramande skogen i norr, de småbrutna partierna med mindre åkrar och åkerholmar på de södra sluttningarna och det stora centrala öppna rummet i dalgångens botten bevaras.

- de stora rummen över dagens åkrar får endast lägre träd- och buskvegetation.
- åkerholmarnas grundkaraktär som halvöppna betesmarker med högre träd, stenrösen, enbuskar och rosensnår samt gräs- och örtvegetation på marken bevaras.
- ägovägens sträckning bevaras och integreras i den nya begravningsplatsen samtidigt som den lever kvar som ett vandringsstråk vidare ut i landskapet.
- dalgångens lågpunkt accentueras av ett fukt- och vattenstråk "Vattenlandet", som även speglar hur landskapet såg ut innan dikningar och landhöjning torrlade det.

Liksom det befintliga landskapet är en viktig utgångspunkt för den föreslagna gestaltningen är intimiteten och de små rummen i anslutning till gravkvarteren centrala. Arkitekterna anser att det är mycket viktigt att de enskilda gravplatserna är ombonade. Andra centrala begrepp som återkommer i texterna är stadga, rytm och variation som ska skapas genom planterande av träd, häckar och perenner med jämna mellanrum.

Dagens entréparti anses vara enkelt och oansenligt med breda asfalterade ytor som förfular. Den nya entrén ska vara tydligare, värdigare och trafiksäkrare och binda samman begravningsplatsen med kyrkan och kapellet.

De biologiska aspekterna såsom goda livsbetingelser för bland annat vadarfåglar i det nya Vattenlandet poängteras som en upplevelsehöjande faktor på flera håll i texterna liksom vattnets rogivande och estetiskt tilltalande flöde genom begravningsplatsen.

Tema arkitekter

Tema arkitekters tävlingsförslag innehåller åtta planscher och ingen textbilaga. Planscherna visar:

1. Översiktsplan
2. Situationsplan
3. Gravkvarter
4. Asklund
5. Minneslund
6. Barnminnesplats
7. Samlingshall
8. Konstnärlig gestaltning

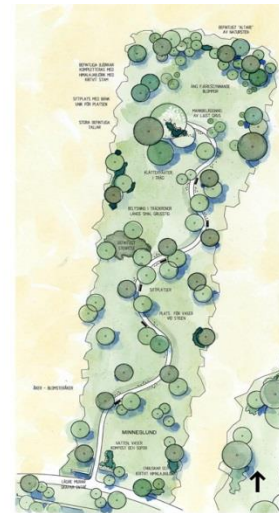
Ekonomi: Tema arkitekter menar att deras utformning av begravningsplatsen kräver relativt måttlig skötsel när det gäller växtlighet och vattenutsmyckning. Trots den stora variationen och rikedomen i växtligheten kan förvaltningen med rätt avtal och uppbyggnadsskötsel på sikt hålla nere skötselinsatserna.

Genom användande av gabionmurar mot skogen istället för traditionella stenmurar uppnås enligt förslaget stora ekonomiska fördelar.

MINNESLUND MED MINNESPLATS

Lätt ljus men skapar en känsla av minneslund. Längs en slingrande smal väg finns spridda ljuslappar. Här kan man hitta sin favoritsittplats och placera blommar och lysa efter eget tycke. Småskalig belysning gör ett svagt skimmer i trädkronorna.

PLAN MINNESLUND 1:400

Minneslundens består av en smal åkerbjörns långt utskjutande lövskuggad. Den är ett litet med några stövbjörns med vållentunastäd och med klackskott. Minneslundens är blå och behålls med sommarljusa med ljuslar och blommande äng.

Den ljusa karaktären förändras med kvist hemsittplats.

Lunden utvecklas till en rik blomsteräng med färgglada blommar.

Sågen avslutas i en liten vitbjörns slinga ut på höjden. Som ett litet utrymme för en vacker bänk, utformat speciellt för platsen.

Befintligt stenställe omgivet av ljuslar på minneslundens södra.

Lågskåpa konstnärliga uttryckningar från ett naturligt minneslundens. En förändrad sten i ett skrinlös...

...en sten med tänkvärd text i grått.

Plansch 5 - MINNESLUND Täby Kyrkby - Södra begravningsplatsen

tema:
www.temagruppen.se

Fig 3: Plansch nummer 5 i Tema arkitekters tävlingsförslag. Planschen illustrerar hur de tänker sig placeringen och gestaltningen av minneslundens.

Teknik: Liksom i tidigare presenterade förslag så berörs framförallt tekniska aspekter när det gäller den tekniska försörjningen i form av vatten, avlopp, ledningsdragningar och dagvattenhantering. Förslaget bygger på att lokalt vatten från Vallentunasjön används för bevattning av större delen av anläggningen. Dammar som anläggs på begravningsplatsen har utöver estetiska motiv även funktionen av reningsanläggningar för att fördröja vattnets uttrinnande i Vallentuna sjön och fungera för sedimentering av eventuella tungmetaller och oljeläckage.

Estetik: Tema arkitekter uppger att deras mål är att skapa en ny sorts begravningsplats, en alldeles speciell plats – lågmäld men distinkt, vardaglig men andlig. Det ska de göra genom att ta tillvara på de kvaliteter som det befintliga landskapet besitter. Begravningsplatsen ska vara vacker, ljus och inbjudande och den enskilda graven ska vara väl förankrad i sin omgivning. Det befintliga landskapet har en spännvidd från ljusa öppna ytor till slutna, mörka rum i skogen som ska tas tillvara i den nya gestaltningen. Kontakten med naturen lyfts fram som viktig för det enskilda besöket.

Rumslighet och intimitet är viktigt, framförallt när det gäller den enskilda gravplatsen, och detta ska skapas med hjälp av vegetation.

Orienterbarhet och struktur är andra viktiga element som också de skapas med stöd av vegetationen och vägdragningen.

Berikandet av fågel-, fjärils, och växtliv genom anpassning till befintlig växtlighet är upplevelsehöjande aspekter enligt arkitekterna.

Föreslagen konstnärlig gestaltning följer ett tema – fågeln – vilken anses vara en universell symbol för själen. Utsmyckningen ska kunna ses som både symbolisk och/eller symbolisk, men aldrig vara påträngande eller uteslutande.

Topia arkitekter

Topia arkitekter presenterar sitt tävlingsförslag genom fyra planscher och en textbilaga. De har döpt sitt förslag till *Livets väv*. Planscherna innehåller:

1. Översiktsplan skala 1:2000
2. Situationsplan skala 1:1000
3. Minneslund, askgravlund och barnminnesplats
4. Ekonomibygnaden och konstnärlig utsmyckning

Ekonomi: Förslaget anger att begravningsplatsen kan anläggas i etapper.

Beroende på ekonomiska förutsättningar kan murarna i de föreslagna terrasseringarna konstrueras och ges olika ytmaterial.

Teknik: Teknikaspekterna som tas upp är framförallt desamma som de andra tävlingsförslagen tar upp, det vill säga vatten, dagvatten, avlopp, el, dränering och kompostering. Vatten för bevattning tas från Vallentunasjön och får sedan rinna tillbaka dit via bäcksystemet som genom att dras i meanderslingor fungerar som reningssystem. Teknikfrågor som också tas upp är skötsel av de olika mark- eller vegetationstyperna. Så länge ytorna inte är ianspråktagna ska de skötas lågintensivt som ängsmark med slätter eller bete. Häckar inom området är friväxande sorter som är tåliga och tål snölast. För skötseln av ytorna finns detaljerade anvisningar som inte bara ska gynna artrikedomen vad gäller örter och gräs, utan också fjärilar och småfåglar.

Väg- och gångstråk beläggs med olika material beroende på vägtyp. Processionsvägen som är den största vägen asfalteras medan mindre körbara gångvägar asfalteras med pågrus. Gångstråk beläggs med betongsten med gräsfog eller barkmaterial.

Ekonomibygnaden grundläggs med platta på mark vilket ger en lätt tillgänglighet för rörelsehindrade besökare. Materialval och utformning av ekonomibygnaden beskrivs relativt detaljerat med exempelvis väggar målade i matt ljus emulsionsfärg och golv av hård, polerad och oljad ek.

Begravningsplatsen kan tas i bruk i etapper men det ses som värdefullt att plantera samtliga träd i ett tidigt skede så att de hinner etablera sig och få kraftigare stamomfång och kronvolym.

Estetik: Förslaget utgår från som arkitekterna beskriver det de värdefulla naturmiljöerna och utblickarna på platsen och ska förstärka platsens många starka och vackra landskapliga delar. Utblickar och visuell relation är centrala begrepp i den föreslagna gestaltningen. Öppna och slutna rum ska skapa variation och många olika karaktärer på begravningsplatsen. Intima rum skapas med hjälp av friväxande häckar och diagonala gångstråk korsar genom området och där dessa korsas bildas centrala och betydelsefulla platser.

LIVETS VÄV

FÖRSLAG TILL UTFÖRNING AV TÄBY SÖDRA BEGRAVNINGSPÅLATS

AUGUSTI 2003 TOPIA LANDSKAPSAKITEKTER

Fig 4: Plansch nummer 3 i Topia arkitekters tävlingsförslag. Planschen beskriver och illustrerar hur de tänker sig placeringen och gestaltningen av minneslund, askgravlund och barnlund.

Mångfald och variation i växtmaterialet är viktigt ur estetisk ståndpunkt liksom för den biologiska mångfalden i området.

Vattensystemet genom begravningsplatsen i form av ett väl utformat bäcksystem anses berika området både estetiskt och upplevelsemässigt.

Arkitekterna ställer sig ytterst försiktiga till att tillföra konstverket till begravningsplatsen då de anser att befintliga stenrösen och stensträngar har stora skulpturala värden och bör bevaras och accentueras. Hellre än att placera ut fristående konstverk ser de att olika bruksföremål ges en konstnärlig utformning.

Juryns bedömning – process och utlåtande

Tävlingstiden gick ut den 1 september 2003 och samtliga av de inbjudna arkitektkontoren lämnade in förslag. Kontoren inbjöds därefter att presentera sina förslag för den så kallade gravplatsgruppen som tillika utgjorde jury för tävlingen.²¹ Det finns flera delar av den fortsatta bedömningsprocessen i fallet Täby södra begravningsplats som skiljer från hur bedömningen i en arkitektävling brukar gå till, men då detta rör sig om ett parallellt uppdrag är avvikelserna möjliga för arrangören.

Den första avvikelserna är anonymiteten. I en traditionell arkitektävling ges förslagen ett motto som leder till att förslagsställaren behåller sin anonymitet under hela processen fram till beslut om vinnare. Samtliga förslag i denna tävling ställdes ut med namngivna arkitektkontor under en femveckors period under hösten 2003 så ställs samtliga förslagen ut i Tibble församlingsbyggnad och alla

²¹ Täby församling, *Minnesanteckningar från sammanträde med gravplatsgruppen 2003-06-16.*

som vill ges möjlighet att lämna synpunkter på förslagen.²² Enligt minnesanteckningar från ett av jurysammanträdena hade sådana synpunkter inkommit men det framgår inte vad i synpunkterna bestod.²³

Den andra avvikelsen är att innan juryn slutfört sin bedömning och kommit fram till ett förslag att rekommendera för Kyrkofullmäktige så görs en presentation av förslagen för Kyrkogårds- och fastighetsnämnden. Nämndledamöterna ges vid denna presentation även möjlighet att lämna synpunkter på inkomna förslag. Vilka synpunkter som eventuella framkommer vid presentationen framgår inte av minnesanteckningarna.

Det utlåtande som juryn till sist enas om och signerar den 9 december 2003 förordar Tema arkitekters förslag för fortsatt uppdrag.²⁴ Utlåtandet inleds med en allmän bakgrund kring församlingen och behovet av en ny begravningsplats samt uppdragets utformning och juryn sammansättning. Därefter kommer allmänna synpunkter på de inlämnade förslagen avseende huvuddisposition, entréer, trafik, kvartersindelning, byggnader samt ekonomi. De allmänna synpunkterna följs av individuella omdömen och slutligen arbetsgruppens rekommendationer. Enligt utlåtandet har synpunkter på de olika förslagen inkommit från enskilda personer i samband med utställningen i Tibble församlingsbyggnad. En majoritet av dessa personer förordar förslaget från Tema arkitekter.

Sammanlagts så samlades juryn tolv gånger sedan tävlingsförslagen inkommit innan en färdig rekommendation föreligger. Möten företas såväl i kyrkogårdsförvaltningens lokaler som ute på plats på det tilltänkta området. Ett studiebesök på Berthåga begravningsplats i Uppsala företas också.²⁵ Minnesanteckningarna från mötena är tämligen sparsmakade men det framgår bland annat från mötet den 19 november 2003 att flera nya frågor som inte behandlats i tävlingsinbjudan uppkommit i samband med bedömningsarbetet. Frågorna rörde huruvida begravningsplatsen endast ska ses som en begravningsplats eller som en del av Täbys parker? Hur processionsvägen ska tydliggöras och behovet av att röja för mer fri sikt mot Vallentunasjön.²⁶

Utlåtandena

Markkonsulter i Uppsala

Ekonomi: Genomtänkt etappindelning. Placering av urngravar på åkerholmen kräver troligen grundliga markförberedelser. Markbearbetningskostnaderna för att placera kistgravsområden på åkermarken bedöms att kunna bli tämligen höga.

Teknik: Parkeringsytorna har utformats på ett föredömligt sätt så att tråkig asfaltsbeläggning undviks. Utöver programkraven innefattar förslaget möjliga placeringar av gravplatser för muslimer.

Estetik: Förslaget redovisar en annorlunda och intressant utformning med runda kullar för urngravar som motvikt till de traditionella gravkvarteren. Orienterbarheten bland dessa högar ifrågasätts dock. Den föreslagna bäcken från minneslunden ser trevlig ut men möjligheten att gå ut med bäcken

²² Täby församling, *Minnesanteckningar från sammanträde med gravplatsgruppen*. 2003-09-04.

²³ Täby församling, *Minnesanteckningar från sammanträde md gravplatsgruppen*. 2003-11-19.

²⁴ Täby församling, *Utlåtande över förslag till utvidgning av begravningsplats i Täby kyrkby*, 2003-12-09.

²⁵ Täby församling, *Minnesanteckningar från sammanträde med gravplatsgruppen*, 2003-11-19.

²⁶ Täby församling, *Minnesanteckningar från sammanträde med gravplatsgruppen*, 2003-11-19.

redovisas inte i förslaget. Placeringen av huvudvägslingan utmed områdets yttre gräns stör sambandet med omgivande naturmark.

Sandberg landskap

Ekonomi: Förslaget inbegriper anläggningar på mark som församlingen inte äger.

Markbearbetningskostnaderna för att placera kistgravsområden på åkermarken bedöms att kunna bli tämligen höga. Att anlägga våtmark i de lägre områdena skulle säkert ge en spännande och vacker miljö men bedöms vara kostsamt att både anlägga och underhålla. Förslaget har den största bearbetade ytan vilket tyder på höga skötselkostnader.

Teknik: Förslaget innebär att gamla och nya begravningsplatsen knyts samman med ett omfattande vägnät genom det centrala vattenområdet. Därmed överstigs troligen det direkta behovet av tvärförbindelser. Vid en etappindelning innebär placeringen av minneslunden att denna ges ett sent tillträde.

Estetik: Vägkorset vid huvudentrén har ägnats ett särskilt studium med gott resultat.

Ekonomibygnaden har getts en mer monumental form än i de övriga förslagen. Förslaget till ekonomibygnad visar på tydliga utvecklingsmöjligheter om församlingen väljer att uppföra en ceremonibygnad för såväl kyrkliga som icke-kyrkliga begravningsceremonier istället för en ekonomibygnad. Avgränsningen med väg mot befintlig bebyggelse är naturlig och förslaget redovisar bra anslutningar till befintliga och tillkommande vägnät. Våtmarksområdet skulle ge en spännande och vacker miljö som skulle bli ett fint rekreativt område med stor biologisk mångfald. Det skulle emellertid säkert ifrågasättas då det redan finns ett vackert kulturlandskap på platsen. P-platserna har gjorts till mer intressanta element än vanligt. Barnminnesplatsen är stilrent utformad liksom många andra platsbildningar som erbjuder kontemplation och stillhet.

Tema arkitekter

Ekonomi: Eftersom att förslaget innebär att åkermarken lämnas oanvänd för begravningsändamål krävs mindre markbearbetning räknat i yta och sannolikt innebär det lägre kostnader.

Teknik: Den lösning som Tema föreslagit rörande asklunden är den som närmast följer programmet. Sektionering av asklundarna kan ge anhöriga en lite mer precis anvisning om var askan grävts ner utan att anonymiteten hävs. Sektioneringen ger möjlighet att sprida vilplatser, utsmyckning mm. Minneslundarnas placering i förslaget innebär att de i en naturlig etappindelning blir tidigt tillgängliga. Förslaget har en välfungerande trafiklösning med p-platser i bra anslutning till ekonomibygnaden. Att använda skogsområdet i söder ger en bra variation inom begravningsplatsen både med taken på att olika konfessioner kan få avskilda platser och att skogsgläntorna kompletterar de större ytorna på åker- och hagmark. Dalgångens orördhet visar på att förlagsställaren låtit genomföra en ingående analys och tagit tillvara på landskapets förutsättningar såsom kvaliteten i brukad åkermark.

Estetik: Temas förslag att lägga tre raka alléer genom området i söder kan uppfattas som en spännande variant på ett klassiskt kyrkogårdstema. Förslaget till ekonomibygnad visar på tydliga utvecklingsmöjligheter om församlingen väljer att uppföra en ceremonibygnad för såväl kyrkliga som icke-kyrkliga begravningsceremonier istället för en ekonomibygnad. Ekonomibygnaden har en tilltalande funktionell utformning liksom de i förslaget inarbetade konstnärliga utsmyckningarna. Placering av minnesplatser på åkerholmarna är tilltalande. Stigen till minneslunden är vackert

anpassad till naturen och barnminnesplatsen är fantasifullt utformad i Astrid Lindgrens anda där besökarna kan drömma sig bort.

Topia arkitekter

Ekonomi: Eftersom att förslaget innebär att åkermarken lämnas oanvänd för begravningsändamål krävs mindre markbearbetning räknat i yta och sannolikt innebär det lägre kostnader.

Teknik: Sektionering av asklundarna kan ge anhöriga en lite mer precis anvisning om var askan grävts ner utan att anonymiteten hävs. Sektioneringen ger möjlighet att sprida vilplatser, utsmyckning mm. Utöver programkraven innefattar förslaget möjliga placeringar av gravplatser för muslimer. Avståndet mellan parkering och ekonomibygnad är onödigt lång. Placeringen av minneslunden ger ett sent tillträde till denna vid en etappvis utbyggnad.

Estetik: Förslaget till avgränsningen av området visar ett intressant alternativ medels vattendiken. Förslaget redovisar en naturlig avgränsning med väg mot befintlig bebyggelse och bra anslutningar till befintligt och tillkommande vägnät. Skogsområdet i söder utnyttjas väl och ger en fin variation på begravningsplatsen. Dalgången lämnas orörd för att behålla utblickar mot befintliga byggnader och natur. Detta talar för att förslagsställaren gjort en god analys av förutsättningarna och vältagit tillvara på landskapets möjligheter. Förslaget har en tilltalande lösning för eventuell begravningsplats för muslimer avskilt i områdets sydöstra del.

Arbetsgruppens rekommendation

Utlåtandet avslutas med arbetsgruppens rekommendation av vilket arkitektkontor som ska få det fortsatta uppdraget med projektering av begravningsplatsen. I rekommendationen framkommer det att arbetsgruppen anser att samtliga förslag på ett utmärkt sätt belyst uppgiften och att de på olika sätt bidragit med idéer och lösningar som kan vara till nytta i det fortsatta projekteringsarbetet. Förslagen har gett inspiration till en fortsatt diskussion om lämpligheten att utveckla tävlingsuppgiftens ekonomibygnad till en ceremonilokal.

Arbetsgruppen är enig i beslutet att förorda att Tema arkitekter får i uppdrag att vidareutveckla sitt förslag i dialog med församlingen.

Sammanfattande diskussion

Bedömningsgrunder utifrån vilka juryn ska bedöma en arkitekttävlings förslag får anses vara centrala för att resultatet av den utlysta tävlingen ska bli bra. Sveriges arkitekter beskriver som nämnts tidigare i uppsatsen att de vanligaste bedömningskriterierna är arkitektonisk gestaltning, funktionalitet och genomförbarhet. I fallet med Täby södra begravningsplats så avviker bedömningskriterierna från denna uppräknade då de här anges vara ekonomi, teknik och estetik.

För att uppnå god arkitektonisk kvalitet, vad vi nu lägger in i detta mångbottnade begrepp, anser jag att både tekniska och estetiska aspekter bör beaktas medan jag ställer mig mer tveksam till huruvida ekonomiska aspekter, vilka de än månde vara, bidrar till att uppnå just det målet. Enligt min uppfattning borde inte de ekonomiska aspekterna ha varit en bedömningsgrund för juryns utlåtande utan de tävlande arkitektkontoren borde snarare ha fått ekonomiska förutsättningar att förhålla sig till det vill säga det som skapar förutsättningar för projektets genomförbarhet.

Om man utifrån bedömningsgrunderna teknik och estetik, då det är dessa som jag anser kan bidra till arkitektonisk kvalitet studerar hur de tävlande arkitektkontoren beskriver dessa aspekter så uppträder ganska snart enligt min mening ett gemensamt mönster. När det gäller de tekniska aspekterna så är det funktionsaspekter som framförallt berörs, och huvudsakligen är det samma funktionsaspekter som de tävlande tar upp, vattenrening, anpassning för funktionshinder och belysning är några sådana aspekter. Enligt min mening är det anmärkningsvärt att inte tävlingsinbjudan är mer preciserad när det gäller de förutsättningar som finns på platsen vad gäller exempelvis bevattningssystem från Vallentuna sjön. Vidare borde beställarens ställt krav på att hela anläggningen skulle vara anpassad för funktionshinder. Även när det gäller de estetiska aspekterna så är de beskrivande texterna i tävlingsförslagen lika varandra. De är överens om de kvaliteter som anses finnas i det befintliga landskapets topografi och vegetation och att detta är något som den nya begravningsplatsens gestaltning måste ta sin utgångspunkt ur. Också vad gäller gestaltningen av tillkommande element som gravkvarter, minneslundar och barnminnesplats är tävlingsförslagen likartade. Det är det ombonade, småskaliga, intima, rumsliga och variationen, för att nämna några av de begrepp som används, som eftersträvas. Hur dessa egenskaper ska uppnås skiljer sig dock åt mellan de olika tävlingsförslagen.

Biologisk mångfald som en kvalitativ aspekt är det två av tävlingsförslagen som tar upp. Dels som ett mål i sig själv, dels som en upplevelsehöjande faktor för besökare till begravningsplatsen. Just de ekologiska aspekter, till vilken biologisk mångfald enligt min uppfattning får räknas, är något som regeringen i prop. 1997/98:117 betonar som en viktig kvalitetsaspekt när det gäller vår omgivning.²⁷

I huvudsak följer juryns utlåtande de tre bedömningskriterierna. De faktorer som synes ha vägt tyngst är ekonomiska aspekter kopplade till om de tävlande föreslagit att åkermarken ska ianspråkats för begravningsändamål, tekniska aspekter kopplade till etappindelning samt vägnätets och parkeringsytornas anordnande och placering samt utformningen av ekonomibyggnaden. Gällande den sista, ekonomibyggnaden, går det redan i juryns utlåtande förutspå den utveckling som sedan kommer till stånd, det vill säga att den enkla ekonomibyggnad som beskrivs i tävlingsinbjudan kommer inte till stånd utan utvecklas istället till en ceremonibyggnad.

I juryutlåtandet lyfts särskilt de förslag som de tävlande gett avseende gravkvarter för andra trosinriktningar, framförallt muslimer, fram. Personligen anser jag att det i tävlingsinbjudan tydligt skulle ha framgått att det var ett krav att de tävlande skulle redovisa hur sådana kvarter skulle kunna anordnas. I 2 kap. 2 § begravningslagen (1990:1144) framgår tydligt att det är huvudmannens ansvar att tillhandhålla särskilda gravplatser för den som inte tillhör något kristet samfund, inom det egna förvaltningsområdet eller inom ett närbeläget förvaltningsområde. Vid anläggande av en ny begravningsplats, och framförallt av den storleken och belägenheten som Täby södra begravningsplats är, borde enligt min mening huvudmannen alltid planera för sådana gravplatser.

Avslutningsvis anser jag att det hade kunnat ställas högre krav på genomförandet av det parallella uppdraget avseende Täby södra begravningsplats utifrån uppdragets art och begravningsverksamheten som en offentligt finansierad verksamhet. Svenska kyrkan omfattas inte av lagen om offentlig upphandling men i kyrkoordningen anges ändå att när en upphandling görs ska de konkurrensmöjligheter som finns utnyttjas och upphandlingen ska göras affärsmässigt.²⁸ För att

²⁷ Prop. 1997/98:117, s. 10-11.

²⁸ 47 kap. 3 § kyrkoordningen. <https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=637938>

uppnå denna affärsmässighet bedömer jag att det hade varit relevant att engagera Sveriges arkitekter i tävlingsuppdraget. De hade då kunnat bidra till att tävlingsinbjudan varit mer genomarbetad och bedömningskriterierna tydligare preciserade samt att de varit representerade i juryn och därmed kunnat bidra med för professionen specifika kunskaper och omdömen.

Källförteckning

Litteratur

Rönn, M. 2007. "Kvalitetsföreställningar i arkitektur" i *En fråga om kvalitet*. Talinn: Santéus.

Prop. 1997/98:117 *Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design*.

SOU 2015:88 *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design*. Stockholm: Elanders.

Internet

<https://www.arkitekt.se/bransch/tavlingar/>. Tillgänglig 2016-01-10.

<https://www.arkitekt.se/om-tavlingar-2/>. Tillgänglig 2016-01-08.

<https://www.arkitekt.se/wp-content/uploads/2014/06/tavlingsbroschyr2008webb.pdf>. Tillgänglig 2016-01-10.

http://www.efap-fepa.org/docs/EFAP_Survey_Book_2012.pdf. Tillgänglig 2015-12-03.

https://sv.wikipedia.org/wiki/T%C3%A4by_kommun

<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=637938>. Tillgänglig 2016-01-12.

<https://svenskakyrkan.se/taby>. Tillgänglig 2015-12-01.

Otryckta källor

Täby församlings arkiv.